

УДК 330.3+622.32(477)

Гораль Л.Т.

*доктор економічних наук, професор,**Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

Король С.В.

*здобувач**Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

ФОРМУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

FORMATION AND ORGANIZATION OF THE MECHANISM OF MANAGEMENT OF INVESTMENT AND INNOVATIVE ACTIVITY OF GAS DISTRIBUTION ENTERPRISES: METHODOLOGICAL ASPECT

АНОТАЦІЯ

У статті проведено науково-теоретичне дослідження умов формування та організації механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємств. Запропоновано принципи організації та етапи формування організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційної діяльності на прикладі газорозподільних підприємств, для яких розроблено алгоритм його реалізації, що дасть змогу вибрати найбільш ефективний спосіб завдяки дослідженню напрямків інвестування у співставленні з джерелами фінансування.

Ключові слова: інвестиції, інновації, організаційно-економічний механізм, інвестиційні процеси, газорозподільне підприємство, інвестиційно-інноваційна діяльність.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено научно-теоретическое исследование условий формирования и организации механизма управления инвестиционно-инновационной деятельностью предприятий. Предложены принципы организации и этапы формирования организационно-экономического механизма инвестиционно-инновационной деятельности на примере газораспределительных предприятий, для которых разработан алгоритм его реализации, что позволит выбрать наиболее эффективный способ благодаря исследованию направлений инвестирования в сопоставлении с источниками финансирования.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, организационно-экономический механизм, инвестиционные процессы, газораспределительное предприятие, инвестиционно-инновационная деятельность.

ANNOTATION

In this article it was conducted the scientific and theoretical study of the conditions of formation and organization mechanism of management of investment and innovative activity of the enterprises. It was proposed principles of organization and stages of formation of organizational and economic mechanism of investment and innovation activity by the example of gas-distributing enterprises for which was made the algorithm of its realization, that will allow you to choose the most efficient way, due to the research areas of investment in comparison with funding sources.

Keywords: investments, innovations, organizational-economic mechanism, investment process, gas distribution enterprise, investment and innovation.

Постановка проблеми. В основі прийняття рішень інвестиційного характеру лежить оцінка економічної ефективності інноваційної діяльності, яка може бути забезпечена ефективним механізмом управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства. Даний механізм повинен бути нерозривним процесом, де відбу-

вається вибір цілей інвестування, визначення напрямків інвестування та джерел їх фінансування, а також формування збалансованої за вибраними критеріями інвестиційної програми газорозподільних підприємств (ГРП), що спрямовується на інноваційний розвиток і забезпечення реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії. Прийняття рішення про інвестування в інновації в умовах ГРП є стратегічним, одним з найважливіших і складних завдань управління підприємством, що пояснюється специфікою діяльності таких підприємств.

З одного боку, вона зводиться до особливості економічної діяльності газорозподільних підприємств, яка вказує на те, що прибуток, котрий планується ними тримати в процесі надання послуг споживачам, закладається у тариф на послуги. Планова величина майбутнього прибутку визначається, виходячи з необхідності забезпечення фінансування інвестицій та надійного газозабезпечення споживачів, та розраховується самостійно і затверджується Національною комісією з регулювання електроенергетики [1, с. 308].

З іншого боку, газорозподільні підприємства представляють собою монополні утворення, якими постійно опікується держава, що виступають заключною ланкою в газотранспортній системі, що сполучає постачальника послуг з безпосереднім споживачем. Тривалий час в Україні перевага надавалась вивченню питань газотранзиту через інтерес до нього з боку світового співтовариства, але нарощування негативних тенденцій, пов'язаних з газорозподілом, актуалізувало і цей сегмент досліджень [2, с. 172].

Тому за сучасного стану економіки послуги постачання газу для населення, дрібних, комунально-побутових споживачів і транспортування та розподіл газу цим категоріям споживачів є технологічно невід'ємними і здійснюються на ринку природної монополії. У той самий час при постачанні газу промисловим споживачем у стані природної монополії перебуває ринок транспортування газу та його розподіл; постачання

газу для таких категорій споживачів здійснюється на конкурентних засадах [3, с. 348].

Отже, складність завдання ставить особливі вимоги до розробки та впровадження методології щодо формування та організації механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на ГРП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та організації механізму управління інвестиційною діяльністю підприємств знаходять своє відображення у роботах багатьох науковців, серед яких на особливу увагу заслуговують роботи І. Верхогляда [8], Л. Гораль [3], С. Груб'як [1], Ю. Дробенка [4], С. Король [5], П. Кухти [7], І. Манаєнко, О. Охріменка [9], О. Сергєєва [3], С. Сокотенюк [2], М. Степ'юка [3], О. Удалих [6] та ін.

Проте, незважаючи на теоретичні доробки, процеси організації та формування інвестиційно-інноваційної діяльності, зокрема, на газорозподільних підприємствах, та їх адаптація до сучасних умов розвитку вітчизняної економіки потребують подальших досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Найявні дослідження теоретичних основ щодо організації та формування механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю стосуються в переважній більшості промислових підприємств. При цьому практично відсутній методологічний аспект організаційно-економічного механізму на прикладі газорозподільних підприємств. Не приділяється увага принципам організації та етапам формування такого механізму, не знаходять відображення у наукових працях і основи алгоритму його реалізації.

Мета статті полягає у розробці методики щодо формування та організації механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на прикладі газорозподільних підприємств. Для досягнення мети було використано різні методи, зокрема, для розвитку методичних підходів щодо реалізації механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємств використано системний підхід, методи групування та наукової абстракції. Методи експертних оцінок та графічні – для побудови алгоритму ефективного механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю. Фінансово-економічні та статистичні – з метою оцінки і прогнозування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм управління інвестиційними процесами представляє собою існуючі форми і методи впливу держави на інвестиційну діяльність, який передбачає реалізацію управлінських функцій, таких як: планування і організація взаємодії, мотивація, контроль [4]. При цьому структура механізму управління інвестиційними процесами включає взаємопов'язані елементи, серед яких:

– правове, нормативне, інформаційне забезпечення;

– методи управління інвестиційними процесами;

– інвестиційна політика;

– важелі управління інвестиційними процесами [5, с. 45].

До такої структури входять зовнішній та внутрішній механізми [6].

Зовнішній механізм управління інвестиційною діяльністю – це система інструментів, що регулюють умови здійснення інвестиційної діяльності, яка базується на діяльності зовнішніх суб'єктів управління. До нього належить ринковий механізм управління інвестиційною діяльністю, що є саморегулюючою й самонастроювальною системою й формується у сфері інвестиційного ринку, та державний механізм управління.

Внутрішній механізм управління інвестиційною діяльністю – це система інструментів управління, які розробляються й використовуються безпосередньо на підприємстві, серед них методи управління інвестиційною діяльністю та нормування діяльності підприємства.

На нашу думку, в Україні застосовується єдиний механізм управління інвестиційною діяльністю як система зовнішнього і внутрішнього механізмів. При цьому чинний механізм управління такою діяльністю характеризується недостатньою розвиненістю елементів, серед яких:

– фінансово-кредитні складові інвестиційного процесу відтворення капіталу, формування ресурсів та джерел інвестування на підприємстві;

– політика державного регулювання інвестиційної діяльності;

– комплекс методичних питань, пов'язаних з оцінкою ефективності інвестування у діюче виробництво [7].

Грунтуючись на працях І. Верхогляда [8], І. Манаєнко та О. Охріменка [9], нами здійснено схематичне формування механізму управління інвестиційною діяльністю безпосередньо на підприємстві (рис. 1). Проте реалізація такого процесу вимагає дослідження його складових елементів, зокрема об'єктів та явищ як цілісної системи, складного і багатопланового механізму, що поєднує інвестиційну та фінансово-економічну політику, удосконалення організації праці і виробництва. Усі ці елементи, що функціонують у межах певного організаційно-економічного механізму, взаємопов'язані та взаємозалежні, а тому мають однакову цілеспрямованість, у зв'язку з чим визначаються як сукупність економічних відносин, принципів, методів і форм організації створення, впровадження та ефективності інвестування в інновації.

При цьому об'єктом інвестування виступають послуги, за рахунок яких відбувається підвищення рівня інвестиційно-інноваційної активності газорозподільних підприємств, а суб'єктами – газорозподільні підприємства та Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері енергетики.

При організації механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю ГРП відбувається формування його принципів (рис. 2).

Як видно з рис. 2, основними принципами механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в умовах ГРП є: орієнтація на потреби підприємства, цілеспрямованість, комплексність, системність, ефективність, плановість, інформаційна забезпеченість, диверсифікація, перспективність, пріоритетність.

Принцип орієнтації на потреби підприємства полягає в тому, що потрібно спрямовувати інвестиції тільки на ті інновації, які справді необхідні для газорозподільного підприємства, таким чином, уникаючи інвестування в інновації, які на даний момент не потрібні для підприємства, з метою економії коштів на витрати, що пов'язані із реалізацією інвестування.

Принцип цілеспрямованості свідчить про те, що цілі інвестування та вибір їх напрям-

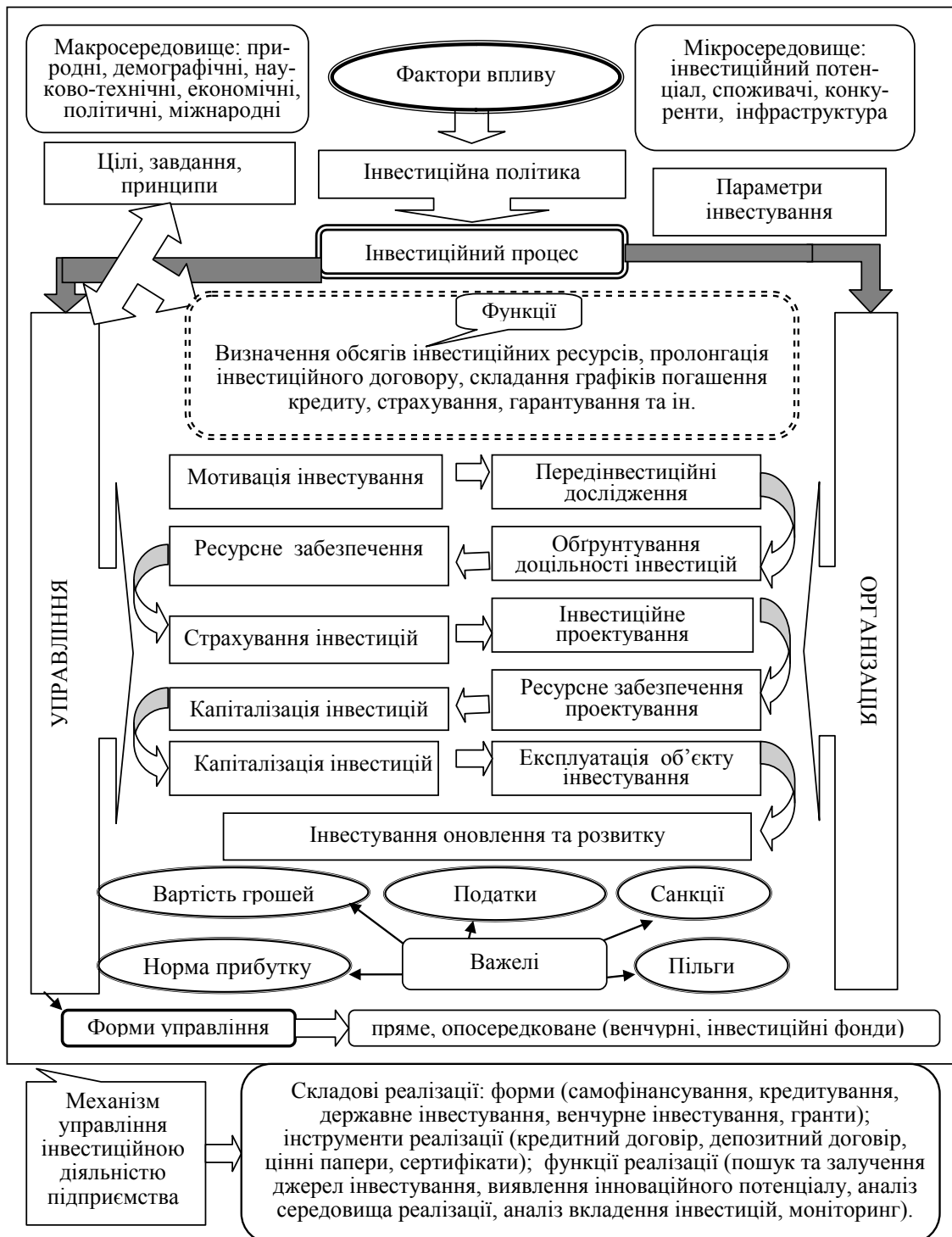


Рис. 1. Механізм управління інвестиційною діяльністю підприємства

Джерело: складено авторами на основі даних [7; 8]

ків повинні реалізуватись у майбутньому через вибір джерел фінансування, що призведе до повного виконання інвестиційної програми.

Принцип комплексності вказує на необхідність залучення у процес інвестиційно-інноваційної діяльності усіх джерел фінансування інвестиційної програми з метою розширення параметрів фінансування.

Принцип системності передбачає розробку і забезпечення реалізації механізму управління інвестиційною діяльністю та механізму управ-

ління інноваційною діяльністю не окремо, а як єдине ціле, зокрема, як механізму інвестиційно-інноваційної діяльності газорозподільних підприємств.

Принцип ефективності вказує на те, що вибір інвестування в інновації можливий до реалізації лише за умови досягнення економічного ефекту.

Принцип плановості означає, що інвестиційна програма повинна виконуватись відповідно до затверджених планів реалізації, зокрема щоквартально, що допомагає чітко визначити результати роботи відповідно до поставленого плану.

Принцип інформаційної забезпеченості передбачає застосування напрацьованих раніше результатів реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності з орієнтацією на інноваційні новинки своїх соратників.

Принцип диверсифікації означає, що на газорозподільних підприємствах необхідно застосовувати різноманітні цілі інвестування, напрямки інвестування та джерела фінансування інвестиційної програми.

Принцип перспективності вказує на те, що активізація інвестиційно-інноваційної діяльності повинна відбуватися на основі ретроспективного та перспективного аналізу з урахуванням перспектив розвитку підприємства.

Принцип пріоритетності передбачає ранжування інвестиційно-інноваційної діяльності за критерієм ефективності на перспективу.

При цьому організаційно-економічний механізм урахує всі фактори впливу на інвестиційно-інноваційну діяльність газорозподільних підприємств, а його побудова створює необхідні передумови для відповідальних осіб за реалізацію виконання інвестиційної програми ГРП на різних рівнях управління з метою чіткого уявлення майбутнього свого підприємства, розвиваючи при цьому стратегічні його можливості. Саме цілеспрямованість відповідного персоналу виступає економічною складовою такого механізму, так як метою формування стратегічного потенціалу є досягнення ефективності економічних цілей у процесі діяльності підприємства, а організація ефективності економічних цілей є складовою організаційного механізму.

На рис. 3. зображено основні етапи формування організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційної діяльності газорозподільних підприємств, що у своїй сукупності утворюють цілісну систему взаємозв'язків між цілями інвесту-

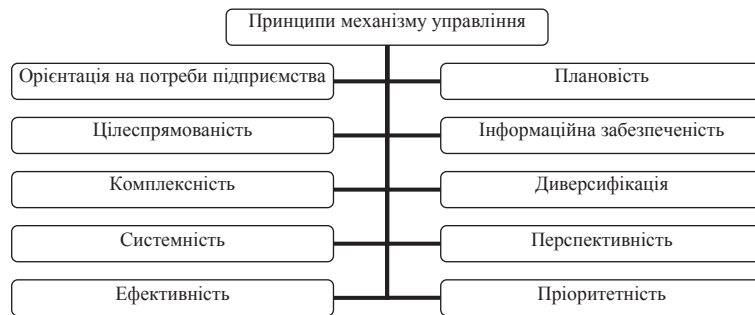


Рис. 2. Принципи механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в умовах газорозподільних підприємств

Джерело: власні дослідження авторів

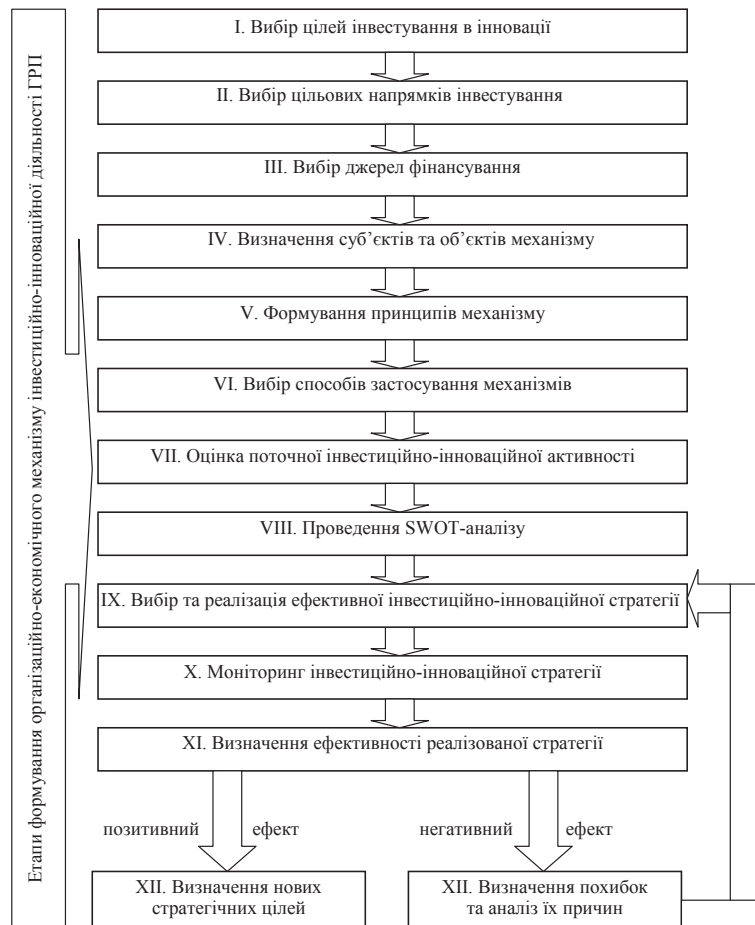


Рис. 3. Етапи формування організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційної діяльності ГРП

Джерело: власна розробка авторів

вання в інновації, вибором напрямків інвестування, джерелами їх фінансування, об'єктами, суб'єктами, принципами, способами та іншими складовими, які впливають на ефективність стратегічних цілей ГРП.

Уважаємо, що впровадження побудованого за таким принципом організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційної діяльності в кінцевому підсумку призведе до високого рівня інноваційної активності ГРП.

При цьому алгоритм прийняття рішень щодо механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в умовах ГРП повинен включати такі елементи: формування набору напрямків інвестування в інновації; визначення обсягів джерел фінансування; визначення термінів інвестування; визначення цілей інвестування в інновації; обґрунтування і вибір показників оцінки інвестиційно-інноваційної діяльності; вибір методики визначення ефективності інвестування; аналіз та оцінка ефективності кожного напрямку інвестування в інноваційний розвиток; вибір найефективнішого інвестування.

Вибір найефективнішого інвестування відбувається на основі оптимального поєднання цілей інвестування в інновації та їх напрям-

ків із джерелами фінансування, що зображено на рис. 4.

З урахуванням існуючих критеріїв та наявності багатьох методів ефективності реалізації механізму управління інвестиційно-інноваційної діяльності завдання оцінки і вибору кожного напрямку інвестування в інноваційний розвиток можна віднести до вибору найбільш ефективного ланцюга, зокрема: ціль інвестування – вибір найефективнішого напрямку інвестування – вибір найбільшого за обсягом джерела фінансування. У залежності від можливого вибору напрямку інвестування в інновації в умовах газорозподільних підприємств не враховується вплив зовнішніх факторів, на які вони не можуть впливати, а також стратегічні орієнтири, так як вони залежать від обсягу джерел фінансування. Тому вибір найбільш ефективного вирішення полягає у докладному дослідженні напрямків інвестування у співставленні з джерелами фінансування.

Облік значної кількості факторів у динаміці та безпосереднього зв'язку один з одним є дуже складним завданням, для вирішення якого потрібно використовувати різні методи прогнозування та моделювання інвестиційно-інноваційної діяльності.

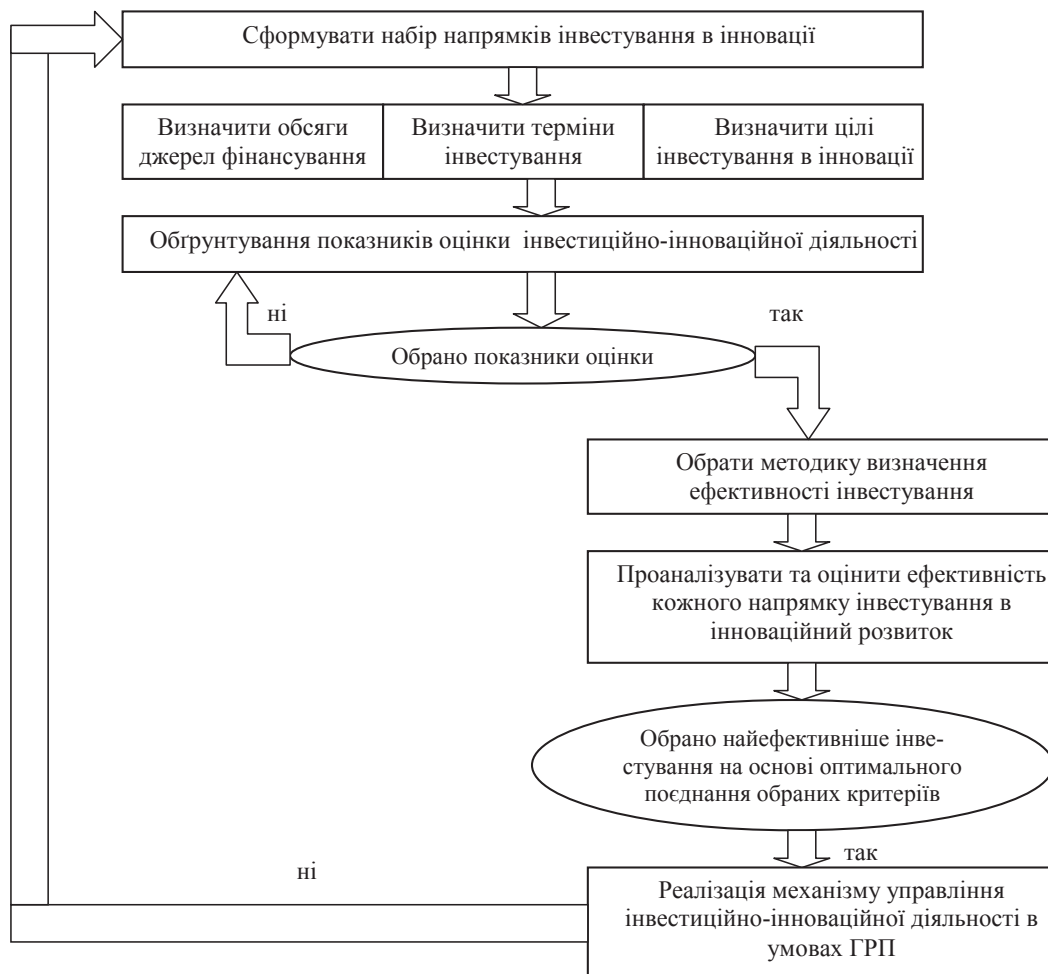


Рис. 4. Алгоритм реалізації механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на прикладі газорозподільних підприємств

Джерело: власна розробка авторів

На сьогодні є достатня кількість моделей, які можна використовувати з метою оцінки і прогнозування інвестиційно-інноваційної діяльності. Проте більшість реалізованих інвестиційно-інноваційних процесів відноситься до стохастичного типу, тобто їхній стан неможливо передбачити з абсолютною достовірністю. Тому в процесі спрощення системи відносин можна отримати більш простіші детерміновані моделі, які описують стан об'єкта системою критеріїв з відомими значеннями, що мають більш широкий діапазон використання в порівнянні зі стохастичними моделями. При детермінованих моделях процедура прогнозування передбачає включення в процес вибору найкращої альтернативи реалізації механізму ретроспективного, поточного та прогнозного аналізів тенденцій розвитку та оцінку наслідків, які ця альтернатива виявить у майбутньому. Оскільки газорозподільні підприємства не можуть спрогнозувати зміну факторів зовнішнього, не залежного від них середовища (зокрема, обсягу реалізованого природного газу та кліматичні показники), то ефективність прийнятих рішень залежить від точності застосованих методів прогнозування. Тому головною метою застосування прогнозних моделей є передбачення значень змінних в інвестиційно-інноваційній моделі та їх взаємозв'язку на певний момент часу у майбутньому.

При цьому зв'язки між вибором цілей і напрямків інвестування в інновації та вибором джерел фінансування класифікуються за ступенем тісноти зв'язку, спрямування та аналітичної залежності

Вирішення всіх охарактеризованих завдань призведе до необхідності комплексного використання статистичних, експертних, динамічних методів, а також екстраполяції, кореляційного та регресійного аналізів, шляхом їх моделювання для оцінювання і прогнозування інвестиційно-інноваційної діяльності газорозподільних підприємств.

Висновки. Проведені дослідження щодо методологічних аспектів організації та формування механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю газорозподільних підприємств свідчать про актуальність обраної теми, що пояснюється специфікою їх діяльності. Перспективи подальших досліджень мають ґрунтуватися на практичному застосуванні запропонованого механізму шляхом реаліза-

ції етапів формування. Практична значущість статті полягає у впровадженні розробленого алгоритму прийняття рішень щодо реалізації такого механізму управління на прикладі газорозподільних підприємств з метою вибору ефективного інвестування на основі оптимального поєднання вибору цілей інвестування в інновації та їх напрямків із джерелами фінансування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Груб'як С.В. Методичні підходи до аналізу і оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств / С.В. Груб'як // Інноваційна економіка. – 2013. – № 8. – С. 307–313.
2. Сокотенюк С.М. Загрози економічній безпеці газорозподільних підприємств / С.М. Сокотенюк // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2014. – № 11. – С. 171–177.
3. Гораль Л.Т. Концептуальні питання управління технічним розвитком та інвестуванням газотранспортних підприємств в умовах реструктуризації галузі / Л.Т. Гораль, О.П. Сергєєв, М.Д. Степ'юк // Формування сучасних механізмів розвитку інноваційної сфери економіки: [монографія]; за наук. ред. І.Ю. Швець. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2013. – С. 338–348.
4. Дробенко Ю.Г. Механізм управління інвестиційними процесами / Ю.Г. Дробенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.
5. Король С.В. Інвестиційно-інноваційний механізм управління газорозподільних підприємств / С.В. Король // Сборник публикаций мультидисциплинарного научного журнала «Архивариус» по материалам IV международной научно-практической конференции «Наука в современном мире», г. Киев: сб. ст. (уровень стандарта, академический уровень). – К.: Архивариус, 2015. – С. 44–50.
6. Удалих О.О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства: [навч. посіб.] / О.О. Удалих. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
7. Кухта П.В. Управління інвестиційною діяльністю підприємств України: автореф. дис. ... к.е.н: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / П.В. Кухта. – К., 2008.
8. Верхогляд І.М. Інвестиційний механізм підприємства: принципи побудови, складові та особливості реалізації / І.М. Верхогляд // Економічний вісник НТУУ «КПІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economy.kpi.ua/files/71_kpi_2012.doc.
9. Охріменко О.О., Манаєнко І.М. Ефективність інвестиційного механізму підприємств електроенергетики: діалектика якісних та кількісних перетворень / О.О. Охріменко, І.М. Манаєнко // Проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 40–47.